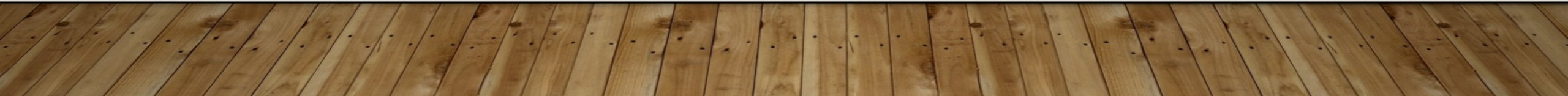

ARABSKÁ EXPANZE A JEJÍ DŮSLEDKY - NÁSTUP SYRSKÉ DYNASTIE

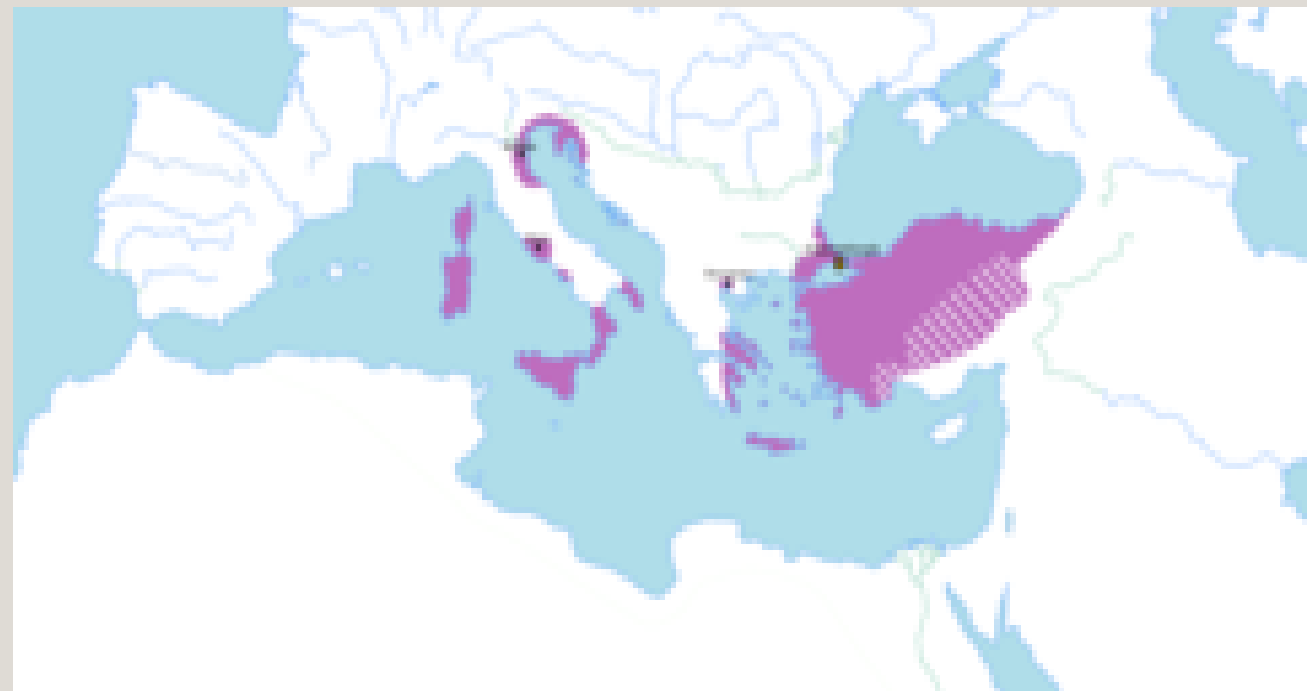

DYNASTIE HERAKLEIVCŮ

- Vládu po smrti Herakleia převzali synové Konstantin III. a Heraklonas, nedokázali spolupracovat - v Konstantinopoli proti sobě vytvořily dvě nepřátelské skupiny.
- Po brzké Konstantinově smrti získala většinu rozhodovacích pravomocí Heraklonova matka Martina. Postavení císařovny a jejího syna bylo podkopáno
- Patriarcha Pyrrhos, pověřený byzantskou vládou jednat s Araby, při jednáních nepříteli odstoupil prakticky celé byzantské území v Egyptě.
- Nespokojenost s Martininou vládou – r. 641 státní převrat, během něhož byla matka se synem svrženi a zohaveni a na jejich místo nastoupil Konstantinův syn Konstans II.

KONSTANS II (630-668)

- za jeho vlády dovršen přechod mezi pozdní antikou a středověkem
- panovník u obyvatel Konstantinopole dosti neoblíben - trávil hodně času na výpravách do Itálie či na západě.
- V oblasti náboženské politiky došlo ke konfliktu s papežstvím, vyvolaným císařským výnosem z r. 648 jímž se zakazovaly debaty o přirozenosti Kristově.
- Konstans zprvu energicky snažil ochránit hranice říše a osobně se účastnil vojenských tažení, dobyli Arabové v jeho době Arménii a Kypr.
- Arabové dosáhli v **námořní bitvě** u Finike (655) jednoznačného vítězství. Po málo úspěšné výpravě proti Langobardům v Itálii se Konstans nakonec stáhl do Syrakus (které chtěl učinit hlavním městem říše) a zde byl roku 668 zavražděn. Jeho syn Konstantin přeložil císařskou rezidenci zpátky k Bosporu.
- Za jeho panování nastal dosud nejhlubší propad autority říše v zahraničněpolitickém smyslu a sám císař na tom nebyl vzhledem ke svým vojenským neúspěchům zcela bez viny. Stabilizace poměrů se tak stala hlavním úkolem Konstantových nástupců.

THEMATA

- Termín *thema* se objevil poprvé v roce 622 a původně označoval seznam vojáků v oddílu, později samotný oddíl, patřící k určité oblasti.
- Později výrazem pro správní jednotku, v níž došlo ke spojení vojenské a civilní správy, kterou vykonával stratégos, stojící v čele thematu.
- Systém themat nebyl zaveden najednou, šlo o dlouhodobý proces, v němž se staré a nové zřízení prolínalo. Themata většinou zahrnovala území několika dřívějších provincií, které pod správou civilního prokonsula ještě jistou dobu přežívaly uvnitř nových správních celků. Postupně však získal vyšší postavení stratégos thematu.

THEMATA - ORGANIZACE

- Themata byla zřizována nejprve v oblastech, které se ocitly pod silným tlakem útočníků a kde se podařilo zachovat či obnovit byzantskou správu - nutné zajistit obranu východního byzantského území proti arabské expanzi.
- Kolem poloviny 7. století byla dokončena organizace themat v Malé Asii (*Anatolikon, Armeniakon, Opsikion, Thrakesion*). Další themata vytvářena na Balkáně ohroženém nájezdy Slovanů (*Hellas, Makedonia, Peloponnesos, Kefalonia*).
- Na obranu thematu přiděleny vojenské jednotky. Jejich příslušníci začali v době, kdy se neválčilo, obdělávat půdu.
- V 9. a 10. století existovaly tzv. vojenské statky, **stratitika ktemata**, na nichž stát propůjčoval rolníkům, případně válečným zajatcům, za povinnost vojenské služby přiděly půdy, z nichž nebylo nutné odvádět daně. Tato nově vzniklá složka byzantského vojska, vojíni - zemědělci, **stratiotoi**, byla určena k obraně území, na němž byla usazena na půdě.
- Zřízení themat vedlo k hlubokým změnám v systému správy říše i v její sociální struktuře. Stratióti, domorodé rolnické vojsko, se stali jednou z hlavních složek byzantské armády a postupně z větší části nahradili placené žoldnéře cizího původu. Posílili tak vojenský potenciál říše a zároveň ulehčili státní pokladně.
- Byzanc, která současně udržovala stálé kontingenty vojska, jízdy a loďstva, tzv. **tagmata**, se mohla razantněji postavit novému silnému vnějšímu nepříteli, Arabům, i vzrůstající moci Slovanů na Balkáně

ARABSKÝ TLAK

- opakované nájezdy nejen na souši, ale i na moři, činily ústřední moci i maloasijskému obyvatelstvu značné problémy – původní velkostatky mizely a dříve kvetoucí města se zmenšovala na zlomky své původní rozlohy, nově se opevňovala a v některých případech se obyvatelstvo přesouvalo na vyvýšená místa v okolí, jež se dala lépe bránit. Městský život jako takový v Byzanci upadal
- r. 647 padlo africké město Tripolis a muslimům se tak otevřela cesta do kartaginského exarchátu, ovšem při útoku na tuto byzantskou provincii byli Arabové odraženi. Zároveň nově postavená arabská flotila dobyla r. 654 Kypr, Kós, Rhodos a vypálila Krétu.
- Dočasný oddech kvůli vnitropolitické krizi v chalífátu, kde proti tehdejšímu vůdci muslimské obce Alímu vystoupil roku 656 syrský místodržící Mu'ávija.
- Císař toho využil a mezi lety 657–658 podnikl výpravu proti balkánským Slovanům žijících v okolí Soluně, jež si podrobil a část z nich **přesídlil** do Malé Asie. Konstans se tím snažil zmírnit jejich tlak na Balkáně a zároveň je využít v boji proti Arabům.

OBLEHÁNÍ KONSTANTINOPOLE ARABY / ŘECKÝ OHEŇ

- Po smrti Alího roku 661 a postupném upevnění své moci začal nový chalífa Mu'ávija I. s novou expanzí.
- Od roku 663 Arabové každoročně vpadávali do Malé Asie - tyto útoky byly doprovázeny i nájezdy arabské flotily.
- r. 674, poté co se Arabové zmocnili poloostrova Kyzikos ležícího nepříliš daleko od Konstantinopole, zahájilo arabské loďstvo blokádu města. Zároveň Malou Asií protáhla pozemní armáda, která zabránila přístupu do Konstantinopole i po souši.
- Silné konstantinopolské hradby a byzantské loďstvo vybavené novou zbraní zvanou řecký oheň dokázaly po pět let úspěšně arabskému náporu čelit a Byzantincům se úspěšně dařilo působit svým nepřátelům značné ztráty.
- **Řecký oheň:** šlo o tekutou zápalnou směs, která hořela i ve styku s vodou. Byzantinci ji používali zejména v námořním boji, ale existovala i v ručním provedení pro případ dobývání měst. Vynálezcem byl mechanik Kallinikos, který r. 673 vynalezl předal předpis na jeho výrobu císaři Konstantinovi IV

KONEC PĚTILETÉHO OBLEHÁNÍ ARABY

- Následně v muslimském vojsku propukly nemoci, jež spolu s nedostatkem potravin donutily r. 678 chalífu ke stažení své armády.
- Zbytek arabského loďstva byl zničen bouří a byzantskými plavidly. Mu'ávija podepsal mír, na základě něhož vyklidil většinu získaných ostrovů. Dále se zavázal k placení ročního poplatku a vytvoření demilitarizované zóny
- Díky vítězství u Konstantinopole vzrostla prestiž říše jakožto ochránce Evropy před islámskou expanzí a mírová smlouva umožnila císaři Konstantinovi udržet na určitou dobu na východní hranici mír.

PŘÍCHOD BULHARŮ

- V době bojů s Araby se opět slovanské kmeny postavily proti Byzanci a v letech 675–681 několikrát zaútočily na Soluň.
- Nebezpečnější protivník = nový stát turkických Bulharů, kteří ve spojení se dalšími slovanskými kmeny vytvořili v okolí Moesie zárodny budoucího státního útvaru, bulharské říše, jenž měl v budoucnu zásadním způsobem ovlivňovat politický i etnický vývoj na Balkáně.
- Byzantinci od počátku zachovávali vůči **Prabulharům** odlišný postoj než vůči Slovanům. Zatímco slovanské etnikum plánovala Byzanc postupně podříditi svému vlivu, **prabulharský národ představoval nového vnějšího nepřítele**, kterého bylo nutno vypudit ze svého území. V tomto ohledu Byzantinci neuspěli. Po několika neúspěšných výpravách se rozhodli uzavřít s bulharským chánem Asparuchem r. 681 mír, čímž nový balkánský stát de facto uznal.
- Bulharské nebezpečí zasáhlo i do územní organizace říše, když bylo v Thrákii vybudováno další thema zaměřené právě na obranu proti případným bulharským útokům.

KONSTANTIN IV. POGONATOS (668 - 685)

NÁBOŽENSKÁ POLITIKA

- Konstantin byl jmenován spoluvladařem císaře Konstanta II. již roku 654. Po jeho zavraždění se sám stal císařem.
- Po stáhnutí Arabů Konstantin uzavřel s nimi mírovou smlouvu, která byla roku 685 obnovena.
- Roku 680 Konstantin svolal Třetí konstantinopolský koncil, který potvrdil rozhodnutí Chalkedonského koncilu z r. 451. Tento ekumenický koncil se vypořádal s monotheletismem, většina monotheletistů v té době však již byla pod arabskou nadvládou. Výsledek koncilu vedl také k usmíření křesťanského Východu se Západem reprezentovaným především papežstvím.
- Konstantin byl roku 681 donucen uznat bulharskou říši, poté co byl roku 680 poražen v bitvě. Spolu s Konstantinem vládli jeho bratři Herakleios a Tiberios, kteří byli na žádost lidu korunováni, avšak byli zmrzačeni, aby se nemohli ujmout vlády. Tento čin zaručil nástupnictví Justiniána II.

JUSTINIÁN II. RHINOTMETOS (685 – 695 A 705 – 711). PŘESUNY OBYVATELSTVA

- Jeho vláda začala úspěšným tažením proti Arabům (686 – 687). Byzantské vojsko napadlo Arménii a poté vtrhlo do Gruzie a Sýrie.
- obnovení mírové smlouvy s Araby - došlo k navýšení poplatků Byzanci a rozdělení příjmů z Kypru a arménsko-kavkazské oblasti. Kypr se poté stal na 280 let demilitarizovanou nárazníkovou oblastí, která zůstala nadlouho ušetřena bouřlivých událostí té doby.
- Justinián II. pokračoval v politice rozšiřování thémní organizace, a to především na Balkáně na obranu proti Bulharům, kde vedle nedávno založeného thematu Thrakesion bylo zřízeno thema Hellas ve středním Řecku.
- Dříve zpustošené části říše byly nyní osídlovány rolníky a vojíny – stratioty. V roce 688 velké tažení proti bouřícím se Slovanům v okolí Soluně, kde pořádal doslova lov na zajatce, kteří pak byli přesídleni do maloasijského thematu Opsikion, vydrancovaného Araby.
- Do evropské části říše a na západní pobřeží Malé Asie byli naopak přestěhováni loupeživí křesťanští Mardaité z byzantsko-arabské hranice v Sýrii a Kilikii, která tak byla nebezpečně oslabena.

KONCIL IN TRULLO (692)

- Pokus o aktualizaci církevních zákonů a zároveň pokus o konsolidaci křesťanské jednoty
- Patriarcháty Jerusalema, Antiochie a Alexandrie pod arabskou nadvládou – z popudu Justiniána a patriarchy Sergia vznešen nárok zda **Illyricum** (Balkán, Řecko, Kréta, Sicílie, jižní Itálie) nemá patřit pod jurisdikci Konstantinopole (oblasti, ve kterých se mluvili převážně řecky)
- 1. koncilu se zúčastnil „jen“ 211 biskupů, většina z nich z Malé Asie, jež byla jádrem říše
- II. Konstantinopol dosáhla rovnocenný statut se starým Římem – papežské dekrety neměly dopad na Východě a byly ignorovány – nové rozpory jako otázka celibátu, půstů, užívání nekvašeného chleba a především filioque
- Úzkost nad rozšířením islámu, který byl chápán pořád jako hereze
- Začátek zásadního oddělení západní od východní církve

UZURPÁTOŘI A POSLEDNÍ OBDOBÍ VLÁDY HERAKLEIOVSKÉ DYNASTIE

- špatná situace v říši vlivem stoupajícího daňového břemene a násilných přesunů obyvatelstva - roku 695 vypuklo proti Justiniánovi povstání.
- Justinián sesazen, spiklenci mu uřízli nos, aby jej tak zbavili možnosti navrátit se na trůn, a poslali jej do vyhnanství na Krymu.
- Nový císař Leontios si nedokázal udržet vládu na dlouhou dobu. r. 697 Arabové dobyli Kartágo, čímž ukončili byzantskou vládu v severní Africe, a pokračovali dále na západ, kde jim o několik desítek let později padl do rukou takřka celý Pyrenejský poloostrov.
- po pádu severoafrické provincie došlo k Leontiovu svržení. Novým císařem se stal velitel loďstva Apsimar, jenž po svém nástupu na trůn přijal jméno Tiberios, ale ani on nedokázal dosáhnout během své vlády významnějších úspěchů
- Návrat Justiniána II – s pomocí Bulharů, kteří pomohli svrženému císaři znovu na trůn. Justinián bulharského vůdce Tervela bohatě odměnil. Udělil mu titul *kaisar*, který byl většinou vyhrazen pouze členům panovnické rodiny. Dále Bulharům odstoupil Zagorje, které mělo důležitý strategický význam pro zabezpečení hranice jejich země. Poté rozpoutal ve snaze pomstít se všem svým odpůrcům v zemi teror. Roku 711 byl znovu svržen a popraven.

BYZANC NA PŘELOMU 7. A 8. STOLETÍ

TŘETÍ POHLAVÍ A JEHO ROLE VE SPRÁVĚ BYZANTSKÉ ŘÍŠE

- Nejvyšší v hierarchii eunuchů tzv. praipositos – považování za zvlášť spolehlivé a loajální
- Pro eunuchy vyhrazena řada úřadů – měli zodpovědnost za složité ceremoniály, péče o císařovou ložnici a také o ženské komnaty v paláci – vytvářeli neutrální zónu mezi muži a ženami
- Svěřována jim péče o vzdělání císařských dětí – nejdřív gramatiku, rétoriku a logiku, pak aritmetiku, geometrii, astronomii, hudbu – kleštěnecká hierarchie musela udržovat vysoký standart vzdělanosti
- Hlavním zdrojem eunuchů otroctví
- Zastávali vysoké posty, vojvůdci, patriarchové, patricii atd.

SYRSKÁ DYNASTIE - LEON III. SYRSKÝ (717-741)

- Osvědčil se v mnoha vojenských funkcích a jako stratég thematu Anatolikon.
- V r. 717 Konstantinopol obležena mohutným arabským vojskem - rezignace císaře Theodosia III. - obrana hlavního města přenechána schopnému Leonovi III. (*Sarakénofron*). – Ten znal válečné taktiky Arabů a prosadil obratnou a lstivou politiku, při níž osvědčil i diplomatické umění.
- Dojednal vojenský zásah bulharského chána Tervela na straně Byzance i pomoc Chazarů, kteří vpadli arabským bojovníkům do zad. Svě udělala také dezerce křesťanských otroků, zima, hlad a epidemie.
- Arabská flotila čítající na 1800 lodí, byla téměř zničena řeckým ohněm a prudkou bouří v Egejském moři. Zbylá pozemní armáda odtáhla do Sýrie. Leontova úspěšná obrana Konstantinopole zabránila Arabům proniknout z východu hlouběji do nitra křesťanského území a měla proto velký význam jak ze strategického tak z politického a morálního hlediska.
- Arabové se z grandiózního neúspěchu pod Konstantinopolí brzy vzpamatovali a již počátkem dvacátých let začali podnikat loupeživé vpády do Malé Asie. Navzdory svému vojenskému umění nedokázal Leon po celé dvě desetiletí tuto expanzi zastavit.
- Obrat přineslo teprve jeho vítězství u Akroinu v roce 740, jímž donutil útočníky vyklidit západní část poloostrova.
- Leon vládl téměř čtvrtstoletí, dostatečně dlouhá doba, aby mohl zavést řadu reforem, jejichž cílem bylo posílit byzantskou říši a přinést jí větší vnitřní i mezinárodní stabilitu. Pozornost věnoval právnímu systému říše, mincovnictví, vojenství. Roku 726 vydal jménem svým a svého syna Konstantina nový právní kodex, zvaný *Ekloga*

EKLOGA A BYZANTSKÁ SPOLEČNOST NA PŘELOMU 7. A 8. STOLETÍ

- Ekloga: sbírka zákona, která vyšla v r. 726 pod jménem Leona III. a syna Konstantina = cílem vydání zabránit všem nezákonným komplotům, namířeným proti císařovi a jednotě říše
- Soudcové se stávají placenými státními úředníky závislými na státní kontrole – důraz na liberalizaci soudních procesů – zmírnění trestů, místo hrdelních trestů, tresty tělesné atd.
- Zjednodušení právních procedur a zachycení zvykového práva, omezil se okruh dědiců atd.
- Hlavní ekonomické zázemí říše: **byzantská vesnice** – hlavní forma vlastnictví půdy = **občina**, která jako celek platí státu daně – sdružuje svobodné zemědělské obyvatelstvo jedné vesnice (nomos georgikos)
- Začíná se silně projevovat **sociální a majetková diference** – objevují se první latifundia, přičemž silní občané disponují velkými podíly, materiálními prostředky a využívají otrockou a námezdní sílu k obdělávání polností. Latifundia rostou na úkor chudých členů občiny = aporoi
- Pokles úlohy města a zároveň pokles obchodu a řemesel - města jako kasta nebo emporia